

«САНКЦІЯ» ТА «АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ»: ТРАКТУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЬТЬ

БАБІЙ Назарій Іванович - аспірант кафедри адміністративного права та судочинства Західноукраїнського національного університету

ORCID: 0009-0006-9743-1588

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2024.4.39>

У статті зазначено, що поняття «санкція» та «адміністративне стягнення» часто використовуються у правовій сфері, але вони мають різне значення й правове застосування. Санкція є більш широким терміном, що охоплює всі види відповідальності або заходів державного примусу, передбачених правовими нормами. Адміністративне стягнення, у свою чергу, є конкретним видом санкції, що застосовується за адміністративні правопорушення. З'ясовано, що адміністративне стягнення має чітко визначений перелік у Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та застосовується органами державної влади, зокрема судами та адміністративними органами. Основною метою адміністративного стягнення є не тільки покарання порушника, а й попередження нових правопорушень.

Ключові слова: санкція, адміністративно-правова санкція, адміністративне стягнення, адміністративне правопорушення, відповідальність, адміністративне законодавство.

Постановка проблеми

У правовій системі важливу роль відіграє правильна кваліфікація правопорушень, що передбачає визначення характеру вчиненого діяння та відповідних правових наслідків. Одним із ключових аспектів цього процесу є розуміння таких правових категорій, як санкція та адміністративне стягнення. Вони не лише впливають на визначення міри відповідальності порушника, а й забезпечують справедливість та ефективність правозастосування.

Стан дослідження проблеми

Дослідження понять «санкція» та «адміністративне стягнення» завжди привертало до себе багато уваги з боку науковців різних галузей права. Питання санкцій та адміністративних стягнень неодноразово були предметом дослідження таких вчених як: Авер'янов В., Волосовський В., Галунько В., Гель А., Голосніченко І., Гоцуляк Ю., Діхтієвський П., Додін Є., Коваль Л., Коломєць Т., Колпаков В., Комзюк А., Кузьменко О., Лук'янець Д., Мельник Р., Михайліна Т., Остапенко О., Салманова О., Стеценко С., Хорощак Н., Яремко В. та інших.

Метою статті є аналіз понять «санкція» та «адміністративне стягнення», розуміння їхньої відмінності задля правильної кваліфікації правопорушень і застосування відповідних правових норм.

Виклад основного матеріалу

Термін «санкція» має різні трактування в залежності від сфер його використання. У тлумачних словниках зазначається, що санкція (з латини *sanction/sanctionis* перекладається як непорушний закон) може мати такі значення:

- 1) схвалення;
- 2) затвердження вищою інстанцією;
- 3) заходи впливу, покарання у випадку порушення закону та інші [1, с. 786].

Скакун О. Ф. зазначає, що санкція – це частина норми, яка встановлює заходи (вид і обсяг) державного примусу, що застосову-

ються у разі її порушення [2, с. 348]. Визначення санкції наводить також Орехов В. Ю., який під нею розуміє: 1) дозвіл на всякі дії зі сторони особи, яку законодавець наділив відповідною компетенцією; 2) заходи юридичної відповідальності (стягнення пені/штрафу, матеріальної шкоди, позбавлення волі); 3) заходи превентивного/ попереджувального характеру; 4) негативні наслідки, що виникають внаслідок неправомірної поведінки самого суб'єкта, для прикладу, включають в себе втрату ліцензій, певних прав; 5) заходи захисту, котрі включають у себе дії з метою захисту прав/інтересів осіб, наприклад, повернення на роботу працівника, якого незаконно звільнили, або ж стягнення аліментів [3, с. 15-16].

В адміністративному праві, як вважає Глушко В. А., санкції виступають як «важливий інструмент забезпечення додержання правопорядку та виконання адміністративних норм. Вони є складовою частиною системи правової відповідальності та сприяють забезпеченню рівноваги між інтересами суспільства та правами і свободами окремих осіб» [4, с. 417].

Що ж стосується трактування поняття «адміністративне стягнення», то на науковому рівні є досить багато пояснень. Наприклад, одна група науковців розглядає адміністративні стягнення як невід'ємну складову системи заходів адміністративного примусу, спрямованих на забезпечення захисту суспільних відносин у сфері державного управління, суспільного порядку і безпеки. Вони акцентують увагу на об'єктах адміністративно-правового захисту, на які впливає адміністративне правопорушення, підкреслюючи, що головною метою застосування адміністративних стягнень є забезпечення дотримання законом встановлених норм суспільних відносин [5, с. 47]. Інша група вчених визначає адміністративні стягнення як карні або штрафні санкції, пов'язані з позбавленням або обмеженням прав та благ суб'єкта. У цьому визначенні акцентується на тому, що застосування адміністративного стягнення спрямоване на покарання правопорушника. При цьому вчені розглядають кару як юридичний вплив на особу, яка притягується до адміністратив-

ної відповідальності. Третя група науковців вказує на те, що адміністративне стягнення, як складний концепт, має дві ключові складові. «По-перше, це визначена законом міра відповідальності, що застосовується до особи, винної у вчиненні адміністративного правопорушення. По-друге, це правові наслідки самого правопорушення, що включають в себе осуд поведінки порушника та обмеження його особистих благ, матеріальних та інших правових інтересів. Мета цих наслідків полягає в покаранні правопорушника, формуванні його поваги до законів та запобіганні новим правопорушенням як з боку самого порушника, так і інших осіб» [5, с. 47-48].

Когут О. В. вважає, що адміністративне стягнення виступає засобом примусу, котре відповідно застосовується від імені держави до суб'єктів адміністративного правопорушення, які були визнані винними у його вчиненні [6, с. 292].

Цікавою видається позиція Коломоєць Т. О., яка під поняттям «адміністративне стягнення» вбачає «захід адекватної реакції держави на скоєння делінквентом (фізичною/юридичною особою) адміністративних проступків/деліктів із акцентом як на майнові/фінансові обмеження прав, правомочностей, так й вплив на саму особу, її психіку/поведінку» [7, с. 104].

Панасюк О. зазначає, що «за змістом кожного стягнення є карою, мірою відповідальності, що призначається за адміністративні делікти; застосування будь-якого стягнення означає настання адміністративної відповідальності, створює несприятливі юридичні наслідки» [8, с. 128].

На основі відповідних досліджень можна зробити висновок про те, що адміністративне стягнення є реакцією на вчинене адміністративне правопорушення і виражає міру відповідальності за нього. В деяких підходах адміністративне стягнення розглядається як покарання, що застосовується за адміністративне правопорушення, а накладення стягнення неминуче призводить до настання адміністративної відповідальності і створює несприятливі юридичні наслідки безпосередньо для самого порушника. Інші науковці не лише вважають адміністратив-

ні стягнення необхідними наслідками порушення адміністративних норм, але й підкреслюють, що ці наслідки виявляють осуд щодо поведінки правопорушника, обмежують його особисті права та матеріальні інтереси.

Важливо наголосити, що адміністративне стягнення застосовується відповідно до закону у випадках порушення правових норм. Воно накладається у разі вчинення адміністративних правопорушень, що передбачені законодавством, і лише тоді, коли санкція, встановлена порушеною нормою, передбачає застосування відповідного стягнення. Відповідно саме завдяки чітким правовим нормам адміністративне законодавство забезпечує справедливість і пропорційність адміністративних стягнень, визначаючи, які діяння є правопорушеннями та які санкції за них можуть бути накладені. Крім того, закон гарантує захист прав громадян, чітко регламентуючи процес накладення стягнень, що дозволяє уникнути свавілля та зловживань з боку органів влади. Таким чином, законодавство створює правову основу для ефективного і справедливого застосування адміністративних стягнень, сприяючи підтриманню правопорядку в суспільстві.

Також при аналізі доктрин щодо адміністративного стягнення варто враховувати, що існують три основні підходи до його визначення: 1) у зв'язку з інституційним аспектом, розглядаючи його як частину механізму адміністративної відповідальності; 2) у контексті нормативно-структурного аспекту, розглядаючи його як частину правової норми, а саме її санкції; 3) як форму адміністративно-правової санкції, що виступає як засіб державного примусу [9, с. 35].

Загалом різноманітність тлумачень поняття «адміністративне стягнення» у юридичній літературі пояснюється різними підходами вчених, які акцентують увагу на різних характеристиках цього юридичного явища. Тому для розуміння сутності цього поняття важливо розглянути його основні риси.

По-перше, всі вчені згодні, що адміністративне стягнення є одним із заходів державного примусу.

По-друге, адміністративне стягнення вважається одним із заходів адміністративної відповідальності.

По-третє, це захід відповідальності, який передбачений чинним законодавством не лише КУпАП, а й іншими нормативно-правовими актами.

По-четверте, адміністративне стягнення застосовується як до фізичних, так і до юридичних осіб, як суб'єктів адміністративної відповідальності.

По-п'яте, ці стягнення накладаються спеціально уповноваженими органами виконавчої влади і посадовими особами.

По-шосте, адміністративне стягнення виражається в осуді поведінки порушника і обмеженні його особистих благ, матеріальних і інших правових інтересів.

По-сьоме, воно застосовується до правопорушника з метою досягнення певних цілей [5, с. 48-49].

Разом з тим, КУпАП не містить законодавчого визначення поняття «адміністративне стягнення», проте у главі 3 описані мета та види адміністративних стягнень.

Деякі науковці розглядають адміністративні стягнення як санкції, передбачені КУпАП за вчинення адміністративних правопорушень. Так, на думку Устименко Є. В., адміністративно-правова санкція – це «передбачена законом міра реакції уповноваженого суб'єкта, спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми, полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника і яка застосовується в адміністративному порядку» [10, с. 118]. При цьому автор виділив наступні ознаки адміністративно-правових санкцій: 1) вони є реакцією уповноваженого суб'єкта на вчинене правопорушення; 2) реалізуються виключно через процедуру правозастосування і виключно уповноваженими на це суб'єктами; 3) застосування санкцій здійснюється у процесуальній формі; 4) усунення причин та наслідків протиправного діяння вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми; 5) усунення наслідків протиправного діяння, його припинення або покарання правопорушника [10, с. 119].

Звідси можна вказати на те, що санкції та адміністративне стягнення тісно взаємопов'язані між собою, оскільки санкції виступають як конкретні заходи, що застосовуються до особи за вчинення адміністративного правопорушення. Адміністративне стягнення є результатом реалізації санкцій. Таким чином, санкція є передумовою для накладення стягнення, яке, в свою чергу, є правовим наслідком порушення та має на меті покарання правопорушника й відновлення правопорядку.

Однак із такою позицією ми не зовсім погоджуємося, так як вважаємо, що санкції та адміністративні стягнення мають ряд відмінних рис, зумовлених першочергово їхніми функціями. Зокрема, санкція – це конкретна міра впливу, передбачена за порушення адміністративного законодавства, і є частиною правової норми, що визначає можливі наслідки правопорушення. Адміністративне стягнення є фактичним застосуванням цієї санкції до правопорушника. Таким чином, санкція є потенційною мірою покарання, а адміністративне стягнення – це вже реалізація цієї міри щодо конкретної особи.

Висновки

Отже, на основі проведеного нами дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Санкція є складовою юридичної норми, що визначає наслідки за її порушення. Вона може передбачати різні види відповідальності, зокрема кримінальну, адміністративну, цивільно-правову чи дисциплінарну. Адміністративне стягнення, у свою чергу, є конкретною мірою впливу, що застосовується виключно в межах адміністративного права за адміністративні правопорушення.

2. Розмежування вищезгаданих понять дозволяє правильно кваліфікувати діяння та визначити компетентний орган, який має право розглядати справу. Наприклад, якщо діяння підпадає під санкцію адміністративного характеру, воно може бути розглянуте судом або адміністративним органом чи посадовою особою, згідно її повноважень, а якщо має ознаки кримінального правопорушення – кваліфікується вже за нормами кримінального права.

3. Розуміння санкцій та адміністративних стягнень є важливим для забезпечення законності та правопорядку. Це сприяє правильному застосуванню норм права, захисту прав громадян та попередженню можливих зловживань у сфері правозастосування.

Література

1. Кусайкіна Н. Д., Цибульник Ю. С. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів. Харків: Школа, 2006. 1008 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Орехов В. Ю. Санкції у праві як елемент правового регулювання та охорони суспільних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 22 с.
4. Глушко В. А. Поняття та ознаки санкцій в адміністративному праві. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 28 квітня 2023 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 416-418.
5. Засунько С. С. та ін. Сутність поняття «адміністративне стягнення» як адміністративно-правової категорії. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. С. 48-52.
6. Когут О. В. Напрямки удосконалення законодавчого регулювання адміністративних стягнень. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2 (22). С. 291-296.
7. Коломоець Т. О. Особисті адміністративні стягнення – невід'ємна складова новітнього кодифікованого адміністративно-деліктного законодавства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 2 (1). С. 103-108.
8. Панасюк О. Теоретичний огляд адміністративного стягнення: поняття і мета. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2020. С. 126-130.
9. Хорошак Н. В. Адміністративні стягнення за законодавством України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. 172 с.
10. Устименко Є. В. Поняття та ознаки санкцій в адміністративному праві. *Право і суспільство*. 2017. № 2. Частина 2. С. 116-120.

Babii N.
«SANCTION» AND «ADMINISTRATIVE PENALTY»: INTERPRETATION AND CHARACTERISATION OF CONCEPTS

The article notes that the concepts of «sanction» and «administrative penalty» are often used in the legal sphere, but they have different meanings and legal application. A sanction is a broader term covering all types of liability or measures of state coercion provided for by legal provisions. An administrative penalty, in turn, is a specific type of sanction applied for administrative offences. It is established that administrative penalties have a clearly defined list in the Code of Ukraine on Administrative Offences and are applied by public authorities, in particular, courts and administrative bodies. The main purpose of an administrative penalty is not only to punish the offender, but also to prevent new offences. Based on the relevant research, it is found that an administrative penalty is a reaction to an administrative offence committed and expresses the degree of responsibility for it. Some approaches view administrative penalties as a punishment for an administrative offence,

and the imposition of a penalty inevitably leads to administrative liability and creates adverse legal consequences for the offender. Other scholars not only consider administrative penalties to be necessary consequences of violation of administrative norms, but also emphasise that these consequences express condemnation of the offender's behaviour, limit his/her personal rights and material interests. The author emphasises that the Code of Administrative Offences does not contain a legislative definition of the concept of «administrative penalty», but Chapter 3 describes the purpose and types of administrative penalties. The author concludes that a sanction is a more general concept which covers various types of legal liability, while an administrative penalty is a specific measure of administrative influence. Understanding their difference is important for the correct qualification of offences and application of the relevant legal provisions. It also helps to protect the rights of citizens and prevent possible abuses.

Key words: *sanction, administrative and legal sanction, administrative penalty, administrative offence, liability, administrative legislation.*